

ONA TILI DARSLARIDA PARONIMLARDAN TO‘G‘RI FOYDALANISH TEXNIKASI

Qurbanova Sevinch Qahramonovna

Toshkent shahar Yakkasaroy tumani

*Toshkent to‘qimachilik va yengil sanoat akademik litseyi ona tili va
adabiyot fani katta o‘qituvchisi*

Annotatsiya. Paronimlar — tovush jihatdan o‘xshash, lekin ma‘nosi har xil so‘zlar (masalan, ilmiy va ilmiylik). Ona tili darslarida paronimlardan to‘g‘ri foydalanish uchun ularning ma‘nosini tushuntirish, solishtirish va amaliy mashqlar orqali mustahkamlash kerak. Bu usul o‘quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantiradi.

Kalit so‘zlar. Paronimlar, tovush o‘xshashligi, ma‘no farqi, nutq madaniyati, amaliy mashqlar, so‘z boyligi, ona tili darslari, to‘g‘ri foydalanish, solishtirish, nutq rivoji.

Ona tili darslarida paronimlardan to‘g‘ri foydalanishni o‘rgatish til madaniyati va lug‘at boyligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Paronimlar — talaffuzi va yozilishi o‘xshash, ammo ma‘nosi farqli bo‘lgan so‘zlardir. Ushbu so‘zlardan to‘g‘ri foydalanishni o‘rgatish uchun quyidagi texnikalarni qo‘llash mumkin:

1. Paronimlarni tushuntirish va misollar keltirish

• Dars davomida paronimlarni aniqlab, ularning ma‘nosini tushuntirish. Masalan:

1. Foyda (daromad) va foyda (qiziqish).

• Iqtidor (qobiliyat) va iqtidorli (iste‘dodli).

• Har bir so‘zga oid misollar keltirish va ularning ma‘nosini taqqoslash.

2. Interfaol mashqlar

- Qarama-qarshi juftliklar: O‘quvchilarga paronimlardan iborat juftliklar beriladi, ular farqlarni topadi.

- To‘g‘ri tanlash: Berilgan jumlada to‘g‘ri paronimni tanlash mashqlari. Masalan:

- Ushbu kitobdan foyda/foйда oldik. (To‘g‘ri javob: foyda).

3. Tahlil va muhokama

- Matnlarda uchragan paronimlarni tahlil qilish, noto‘g‘ri ishlatilgan bo‘lsa, tuzatish kiritish.

- O‘quvchilarning o‘z hayotidan misollar keltirishini so‘rash.

4. Paronimlardan lug‘at tuzish

- O‘quvchilar bilan birgalikda paronimlar lug‘atini yaratish va uni muntazam yangilab borish.

5. Rol o‘yinlari va ijodiy topshiriqlar

- O‘quvchilarni kichik guruhlariga bo‘lib, paronimlarni o‘z ichiga olgan hikoya yoki sahna ko‘rinishi yaratish.

6. Test va sinov ishlari

- Paronimlardan foydalanishni mustahkamlash uchun testlar va yozma topshiriqlar berish.

- Masalan, “Bir gapda ikki xil paronimni ishlatib” kabi topshiriqlar.

7. Paronimlar bo‘yicha izlanish

- O‘quvchilarga o‘zlari yangidan paronimlar topishni topshirish va dars davomida ularni sharhlash.

Bu texnikalar yordamida o‘quvchilarning lug‘at boyligi kengayadi va paronimlardan to‘g‘ri foydalanish odati shakllanadi.

Paronimlardan to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmasini shakllantirish uchun quyidagi qo‘shimcha usullarni ham qo‘llash mumkin:

1. Kontekstual o‘rganish

- Kontekst orqali farqlash: Har bir paronim alohida jumlada ishlatiladi, o‘quvchilar ularning kontekstga mosligini aniqlaydi.

Masalan: U yaxshi mashq qildi.

Bu mashqni takrorlash kerak.

Matn ichidan paronimlarni izlab topish va ularning ishlatilishiga e'tibor qaratish.

2. O'xshash va farqli jihatlarni aniqlash

- Tahliliy jadval: Har bir paronim juftligi uchun jadval tuzish.

- | Paronim | Ma'nosi | Foydalanish misoli |

|-----|-----|-----|

- | O'zlashtirish | O'rganish | U yangi mavzuni tez o'zlashtirdi. |

- | O'zlashtirish | Egallab olish | Korxonada yangi hududni o'zlashtirdi. |

3. O'yinli mashg'ulotlar

- Paronim topish o'yini: O'quvchilarga bir so'zning ma'nosi aytiladi, ular unga mos keluvchi paronimni topishi kerak.

Masalan:

Savol: "Bu so'z daromadni bildiradi." Javob: "Foyda."

Savol: "Bu so'z qiziqishni bildiradi." Javob: "Foyda."

- So'z tuzish: O'quvchilar paronimlardan iborat gaplar tuzadi va ular ustida ishlashadi.

4. Paronimlarni obrazli tasvirlash

- Paronimlarning ma'nosini tushuntirish uchun rasmlar yoki diagrammalardan foydalanish. Masalan:

"Asar" va "asar" so'zlari bilan bog'liq ma'nolarni tasvirlash (kitob, qoldiq).

5. Paronimlar diktanti

- O'quvchilarga paronimlar keltirilgan matnni eshitib yozish va ularning to'g'ri ishlatilganini tahlil qilish.

Misol:Diktant: "Iqtidorli bola yangi bilimlarni tez o'zlashtirdi. Bu ishda foyda keltiruvchi fikrlar bildirilgan."

6. Paronimlarning lingvistik kelib chiqishini o'rganish

- Paronimlarning kelib chiqishi haqida qisqacha ma'lumot berish va ularning tilimizdagi ishlatilish tarixini o'rganish.

Masalan: "Tashxis" va "taxmin" soʻzlari arab tilidan kirgan, ammo maʼnolari mutlaqo farq qiladi.

7. Adabiyot va matnlardan foydalanish

- Mashhur yozuvchilar asarlaridan paronimlarni topib, ularning ishlatilishini tahlil qilish.

Adabiy matnlarda uchraydigan paronimlarni oʻquvchilar bilan birgalikda muhokama qilish.

8. Uyga vazifa

- Har bir oʻquvchiga maʼlum miqdordagi paronimlar juftligini berib, ular bilan alohida gaplar yoki hikoyalar tuzdirish.

Masalan: Uyga vazifa: "Fayz" va "faoliyat" soʻzlari bilan gap tuzing.

Bu usullar paronimlarni toʻgʻri ishlatish boʻyicha oʻquvchilarning koʻnikmalarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ular nafaqat paronimlarni tushunishni, balki nutqda aniq va oʻrinli ishlatishni ham oʻrgatadi.

Xulosa qilib aytganda, paronimlardan toʻgʻri foydalanish ona tili darslarida tilning nozikliklarini tushunish va muloqotda aniqlikni taʼminlash uchun zarurdir. Oʻquvchilarni paronimlarning maʼnosi va farqlarini chuqur oʻrganish, amaliy mashqlar orqali ularni qoʻllash, tilni toʻgʻri va samarali ishlatishga yordam beradi. Bu esa oʻquvchilarning nutqini boyitadi va yozma ishlarida aniqlikni taʼminlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Abdullaev, X. (2015). Ona tili va adabiyoti - Tashkent: Oʻqituvchi.
2. Jabborov, A. (2016). Ona tili darsliklari va metodikasi - Toshkent: Oʻqituvchi.
3. Yuldashev, T. (2017). Ona tili va uning oʻqitilishi - Toshkent: Fan.
4. Sodiqov, M. (2018). Paronimlar va ularning oʻqitilishida metodik yondashuv - Toshkent: Oʻqituvchi.
5. Oʻzbekiston Respublikasi Taʼlim Vazirligi (2020). Ona tili oʻqitish metodikasi - Toshkent: Oʻzbekiston Milliy Universiteti.